

DESCÂNTĂTOAREA ÎN CONTEXTUL SOCIAL AL SATULUI TRADIȚIONAL

OLIMPIA FĂRCAȘ

Nici unui timp nu i-a lipsit magia. De la începuturile lumii, ea a însoțit pașii omului pretutindeni. În umbra religiilor, uneori chiar în interiorul lor, magia poartă un crâmpel de sacru, de transcendent, un crâmpel din ceca ce depășește ființa pământească, pentru a-i vorbi despre supranatural și pentru a-i oferi certitudinea, speranța sau iluzia că poate acționa eficient asupra lumii invizibile.¹

Adânciți în obscuritate, locuitorii acestor meleaguri au fost dominați de teamă, de imposibilitatea de a-și apăra sănătatea. Miraculosul și superstițiile aveau rolul predominant în explicarea bolilor. Oamenii foloseau mijloace magice de tratament corespunzătoare acestei concepții.

Se pare că biserica și oamenii au început să acorde mai multă atenție Diavolului decât lui Dumnezeu. Potrivit bisericii, răul era prezent pretutindeni. Frumosul era rău, fericirea și plăcerea erau păcate, sexul era sinonim cu răutatea fiind ultima plăcere lăsată de Diavol pentru a ademini bărbatul în păcat. Dar Diavolul avea un partener activ în misiunea de corupere: *femeia*.

Din înalta ei demnitate de dătătoare și păstrătoare a vieții și binelui, femeia a decăzut la nivelul răului social - ea a devenit o ființă necurată cu care bărbatul trebuia să se împreuneze pentru perpetuarea speciei. Toată problema procreației era considerată dizgrațioasă, ba chiar dezagustătoare. Această atitudine nesănătoasă față de problemele sexuale a dus la teama de femei.

Legătura lor cu credința magică este de maximă importanță ca și cunoștințele despre vindecare, ierburile..... Prin urmare descântătoarele sau vrăjitoarele satului, cum mai erau numite, sunt cele care cultivau pentru săteni plantele medicinale, ierburile, fiind în primul rând medicii satului, dar și înțeleptele comunității. Totodată, datorită răului pe care-l puteau provoca prin proferarea farmecelor, erau considerate unele ale Diavolului, oamenilor inspirându-le teamă.

Prin tradiție ele erau fie singuratiche, fie se alăturau mai degrabă unui grup pentru celebrarea unor sărbători, pentru a învăța una de la alta sau pur și simplu în scopuri practice. Existau cazuri în care puterea descântecului nu avea efect decât dacă era făcut de mai multe descântătoare, ceea ce presupunea existența comuniunii de ritual. Toată cunoașterea se baza pe memorare și, ca să nu se piardă, ea trebuia transmisă altor persoane din generația următoare.

În Aluniș (jud.Sălaj) se descântă "de când îi lumea, azi mai puțin" zice o informatoare. Circulă în sat descânțete contra bolilor de dragoste, pentru boli de vite precum și descânțete care au drept scop să dăuneze omului: luarea laptelui de la vaci și deocherea cuiva.

Cel ce descântă trebuie să fie o femeie bătrână și curată. De deochi poate descânta oricine. Celui care descântă i se plătește pentru ca descântecul să fie "de leac, de folos". În momentul descântării se păstrează anumite reguli. Cel ce descântă trebuie să stea cu fața întoarsă spre geam sau perete. În timp ce descântă nu se vorbește în casă. Nu se descântă în zile de post (lunea, miercuri, vineri), duminică și în alte zile de sărbători religioase. Se descântă înainte de răsăritul soarelui "pentru a desface farmece", ziua și după asfințit. De "deochi" se descântă în orice moment al zilei. Cel care descântă trebuie să "bolborosească" cuvintele pentru a nu fi înțeles de cei din jur. Dacă este înțeles descântecul nu-și mai face efectul. Pentru descântat se folosesc formule magice și diferite obiecte. Cel mai des întrebuințate obiecte sunt: apa "neîncepută" adusă proaspăt de la fântână, cuțitul, secura, mătura, cărbunii, funinginea, cociorve, pieptenele, usturoiul, ouă clocite, busuiocul, mărăguna și albină.

În descânțete întâlnim fapte mitologice, personificări ale binelui și răului.

Răul este adus de: strigoi, muroaie, hududura de pădure, dar și de fată, femeie curată sau necurată, bărbat curat sau necurat. În acest caz în descânțete întâlnim formule de blestem la adresa acestora: "De cumva și deochiat / De fată curată, necurată, / De femeie curată, necurată, / De bărbat curat, necurat, / Crepe-i coasta, / Margă-i sângele. / Pe ulița satului, / Înaintea juratului, / Cu ochi de mure, / Cu inimă de strigoi."²

¹ Muchembled, R., *Magia și vrăjitoria în Europa*, București, Editura Humanitas, 1997.

² Maria Cornoș, Aluniș, 74 ani.

Elementul creștin este prezent în unele descânțete prin Maica Domnului: "Maica Sfântă să-i deie leac", dar din unele lipsește cu desăvârșire. De altfel, în Aluniș biserica interzice descântatul. Cu toate acestea femeile l-au practicat și l-au transmis din generație în generație.

Descânțetele care circulă mai des prin Aluniș sunt: descânțete contra bolilor la oameni (de deochi, de moimă, de mărin, de spăriet sau de plâns rău), descânțete contra bolilor la animale (luarea laptelui și întorsul lui), de dragoste și de făcut rău.

Descântec de deochi

Aluneșenii zic că poate fi deocheat atât omul, cât și un animal de lângă casă. Atunci când nu-i deocheat tare, descântă o femeie sau un bărbat, sau "cine știe", dar atunci când "e deochi mare descântă tri femei sau patru bărbați și cinci femei". De deochi se descântă în orice "ceas al zilei". Pentru a se descânta se ia apă "neîncepută", nouă cărbuni care se pun în apă, numărându-i invers: 9, 8, 7, ..., 1, pentru a pieri deochiul. Apoi cel deocheat bea de trei ori din apă, se unge pe frunte, pe umerii obrazilor și pe piept. Descântecul se spune de nouă ori, numărând pe degete invers: 9, 8, ..., 1.

Exemplu:

"Ceas bun, / Ceasul lui Dumnezeu / Mă luai pe cale, pe cărare, / Mă întâlnești cu nouă nurori / Cu nouă strigoi. / -- Unde mereți voi / Nouă nurori, nouă strigoi? / -- Merem la _____ / Sângele să-i bem, / Carnea să-i mâncăm, / Zi de moarte să-i lăsăm. / -- Mereți în Marea Roșie / La breanul cu șorțul de aur, / Sângele să-i beți, / Carnea să-i mâncați, / Zi de moarte să-i lăsați".³

Informatoarea Maria Iluț ne relatează: "de diochi descânt cu apă neîncepută, cu nouă cărbuni pe care-i pun în apă și-i număr de la nouă înapoi și cu un cuțit. Cu cuțitul fac sămne deasupra apei când zăc vorbele. Din apă bea de trei ori și să unje cu ea pă frunte, pă obraji și pă piept. Să zăce de nouă ori și să numără pă jejețe tât de la nouă înapoi."

Descântec de moimă.

Moima este o bubă la încheietură. Pentru ca descântecul să aibă efect, să treacă o moimă, se pregătește mai întâi o fiertură de "zamă" sau "scai" în lapte dulce. Aceasta se pune pe moimă. Cu cuțitul se fac semne în formă de cruce și se zice descântecul, repetând de nouă ori. De moimă se descântă numai înainte de răsăritul soarelui, pentru a pieri moima o dată cu răsăritul acestuia.

Exemplu:

"Moimă mare, / Moimă mică, / Moimă cât un fir de mac, / Să pieie, / Să răspieie, / Ca roua de soare / Și scoptitul sub picioare. / Și _____ să rămâie / Curat și luminat, / Ca Maica Sfântă] ce l-a lăsat, / Din ceasul de-amu, și din sfânta zi de astăzi, / Descântecul mare, / Leacul de la Dumnezeu".⁴

Descântec de mărin

Mărinul este "o roșăță pe picior, care ustură rău". Se descântă cu "cociorva" care se învârtește deasupra, zicându-se descântecul de nouă ori. Nu se descântă "de mărin" în zilele de post, de sărbătoare sau duminică. Răul, în timp ce se descântă, încalcă pe "cociorvă" și pleacă în târg de unde s-ar întoarce, dar nu mai are putere.

Exemplu:

"Mărinul îi de o zi, / Mărinul și de două zile, / / Mărinul și de nouă zile, / Pe cociorvă-ncalcă, / Și la târg se-aleargă. / Când la târg ajungea, / Târgul se spârgea, / Mărinul se-ntorcea, / Mărinul rău se supăra, / În Marea Roșie se-arunca, / Să pieie, să despieie, / Ca roua de soare / Și scoptitul sub picioare".⁵

Descântec de spăriet sau de plâns rău

Acest descântec este bun pentru copii mici care se sperie pentru că îi lasă mama lor singuri în casă. Se folosesc la descântat: pieptene, paie din mătură și un cuțit. Paiele se aprind iar în timp ce acestea ard, se învârtește pieptenele și cuțitul deasupra copilului care se așează cu fața în jos. Se zice descântecul de nouă ori. După descântat, pieptenele și cuțitul se pun în leagăn pentru a-l apăra pe copil de hududură de pădure". Răul este alungat în loc neumblat, unde nu sunt animale domestice, dar unde nici nu se muncește.

Exemplu:

³ Florica Mureșan, Aluniș, 85.

⁴ Maria Pinte, Aluniș 77 ani.

⁵ Florica Mureșan, Aluniș, 85 ani.

"Te du în codrii pustii, / Unde cocoșii nu cântă, / Unde marhă nu răjesc, / Unde pruncii nu dănțuiesc."⁶

sau

"Hududură de pădure, / Bagă-te afund în pădure, / Nu veni la pruncul meu, / Să-i dai plâns din plânsul tău. / Nici răs din răsul tău, / Nici hrană din blidul tău, / Nici cu lingura ta, / Că cu focul arde-te-oi, / Și cu maiu bate-te-oi. / Cu săcurea tăia-te-oi."⁷

Descântec de luat și întors laptele de la vite

Cu toate strădaniile noastre nu am putut afla descântecul cu ajutorul căruia se ia laptele de la animale. Informatoarele au evitat să vorbească despre el, negând categoric că-l cunosc. Am găsit doar un descântec prin care se aduce laptele la vaci.

Pentru a se întoarce laptele se descântă cu următoarele obiecte: sare, făină de porumb, coajă de pâine, usturoi. Acestea se amestecă în timp ce se zice descântecul. Se descântă după asfințitul soarelui. După ce se zice descântecul de nouă ori, vasul cu obiectele de mai sus se pune pe marginea fântânii și se lasă până dimineața pentru a cădea roua pe ele. Dacă obiectele sunt rouate înseamnă că laptele s-a întors la vacă. Dimineața se dă vacii să mănânce, iar usturoiul se pune la ușa grajdului pentru a nu se mai întoarce răul la vacă.

Pentru a nu pieri laptele la vacă se mai practică și alte obiceiuri. Astfel, prima masă după ce vaca fată vițelul este compusă din: "mălai copt, usturoi, ceapă, grâu, curechi, hrean, morcovi, napi, picioic". În timp ce vaca mănâncă, gazda "dezbrăcată în pielea goală" cu "locul vacii într-o cârpă" o încojoară de nouă ori și îngroapă "locul". Astfel se credea că nimeni nu-i va mai putea lua laptele.

Exemplu:

"Să luără Viola / De luni de dimineață, / Mândră și frumoasă, / Grasă și lăptoasă, / În câmpul cu mană, / În câmpul cu iarbă, / Cărarea o călcat, / Roua o scuturat, / Frunză bună o mâncat, / Iarbă dulce o păscut, / Apă dulce o băut, / Și-o făcut trupul ca lutul, / Ujerul ca răcitoarele, / Șățele ca carăbiștele, / De untuț de groștior, / Multișor și bunișor, / Gros ca aluatul, / Galbân ca ceara, / Dulce ca miera, / Se-nâltnise cu nouă muroi, / Nouă strigoi, / Calea i-o cuprins, / Mana i-o stins, / Se-ntoarsă la stâpână, / S-o mulgă, / Părul o înțepoșat, / Pielă o-negrit, / Gura o răjit, / Nime-n lume n-o auzit, / Numal Maica Sfântă, / Din poarta cerului, / De-a dreapta Tatălui, / Maica Sfântă o-ntrebat: / -- Violă mândră și frumoasă, / Ce râjești și mujești? / -- O, Marie, Maică Sfântă, / Cum n-oi răji și muji, / Mă luai de dimineață / / / / Laptele și groștiorul / Mi l-o luat. / -- O, Violă, mândră și frumoasă, / Grasă și lăptoasă, / Nu răji, nu muji, / Io de cornul drept lua-te-oi, / La fântână duce-te-oi, / Bine hrăni-te-oi, / Bine adăpa-te-oi, / Să-ți vie laptele, / Cum vin văile, / Să izvorască, / Cum izvorăsc izvoarele, / Să crească cum cresc holdele, / De la Paști până la Rusale, / Ca si-on fir de mac, / În patru crăpat, / A altuia nu-mi trebe, / Al tău să nu rămâie, / De-i în vecini, / Să vie prin gard și spini, / De-i în țară să vie peste 99 de hotară, / Descântecul de la mine / Și leacul de la Dumnezeu."⁸

Descântecul de dragoste

Pentru a-i veni iubitul, fata se adresează mătrăgunei, care se fierbe în lapte dulce. În timp ce se amestecă în vas se zice:

"Mătrăgună, mătrăgună, / Mărită-mă-n astă lună, / De nu-n astă în cealată, / Nu mă lăsa să fiu tăt fată, / Mătrăgună, mătrăgună, / Du-te la el și-i spune, / Că fetele-s ca broaștele, / Și numa io îs luminoasă, / Pentru el aleasă, / Și n-aibă odihnă a odihni, / Nici somn a dormi, / Nici mâncare a mânca, / Nici de băut a bea, / Până ce-a veni să mă ia."⁹

Se descântă spre seară, la asfințitul soarelui. Fiertura se aruncă în drum, spre a-l îndrepta pe flăcău înspre casă.

Pentru ca fetele să aibă păr lung se spălau pe cap cu amestec de busuioc, mentă, cimbrisor și un mănunchi de fân luat din icslea cailor. Se credea că așa vor avea părul ca și cozile cailor.

Nu pentru toate bolile descântau femeile din Aluniș. Pentru unele boli foloseau plante sau fierturi din amestec de plante. De fapt plantele sunt prezente în viața omului din Aluniș de la naștere și până la moarte "pentru alinarea sufletului, pentru frumusețe, ca leacuri". Astfel, pentru cei bolnavi de "hârtică" se fierbea vâsc;

⁶ Maria Pinte, Aluniș, 77 ani.

⁷ Florica Mureșan, Aluniș, 85 ani.

⁸ Aluniș, Maria Moldovan, decedată.

⁹ Pinte Maria, Aluniș, 77 ani.

pe tăietura de seceră se pune frunză de "obiala pământului"; pentru "ulcior la ochi" se fierbea "romaniță"; pentru "stânsură la burtă" fierbeau "coarne".

Acceptarea magiei presupune nu numai schimbarea atitudinii față de magie, înseamnă totodată schimbarea unui întreg mod de viață. Lumea are un înalt nivel spiritual, dar nu în sens religios, adică există o recunoaștere și un respect pentru aspectul spiritual al vieții, fără a se manifesta însă o formă clară, fiecare individ încercând să-ți găsească propriul drum prin hățișul de învățături spirituale.

Se pare că oamenii nu mai caută "un Dumnezeu" care să le spună ce să facă, să-i ajute la nevoie, să-i pedepsească pentru faptele rele, sau să-i uite ei caută de fapt toate aceste lucruri în ei înșiși, găsesc divinitatea în sinea lor și devin responsabili de sine.

THE "SHE-EXORCIST" IN THE SOCIAL CONTEXT OF TRADITIONAL VILLAGE

(Abstract)

Magic was present through the world in any time. From the beginning of the world magic is guiding people everywhere. Being - sometimes - a part of religion, magic is sacred, it is supreme and superior in excellence, it is above human beings; yet it offers to the people possibility of hope or to make the illusion of an invisible world.

That is why in the Context of traditional village, "she-exorcist" ("doftoroaia") has a certain role. This study tries to reveal the importance of the "she-exorcist" in Aluniș village (Sălaj) and how she is perceived by the community.